

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TO'LOV INFRATUZILMASINI SHAKILLANISHI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI: TARIXIY, ILMIY HAMDA BOZOR TAHLILI	32
A.A. Akbarov, X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	42
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
TURIZM KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY AKTIVLARINING ROLI.....	47
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK SOLIQLAR VA TO'LOVLAR TIZIMI TAHLILI	53
Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich, Abdolnizozov Murodbek Madiyarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IJTIMOYIY HIMOYA TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISHLAR VA TIZIMGA KIRITILAYOTGAN O'ZGARISHLAR.....	59
Kasimova Gulyar Axmatovna, Aripova Kamola Botir qizi	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHNI KOMPLEKS BAHOLASH VA PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK VA SUN'IY INTELLEKT USULLARINING INTEGRATSIYASI	64
Namazov Gafur Shokulovich	
BALIQCILIK SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISHDA DUNYO MAMLAKATLARINING O'RNI	69
Beglayev Uchqun Xurramovich	
KAMBAG'ALLIK FENOMENINING IJTIMOYIY-IQTISODIY VA NAZARIY-KONTSEPTUAL ASOSLARI	75
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HISOB VA BIZNES JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI	81
Artikova R.A.	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO'LASH QOBILİYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL ORALIG'INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	88
Ibragimov G'anjion G'ayratovich	
STRATEGIES TO RAISE AWARENESS OF NATURAL POLLUTION AMIDST RISING POPULATION DENSITY AND GDP PER CAPITA IN UZBEKISTAN	93
Axliddin Aropitdinovich Valiyev, Askarov Farhod Rakhmatovich	
РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ESG-ОРИЕНТИРОВАННОМ РАЗВИТИИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	99
Айматова Фарида Хуразовна	
KORXONALARDA INVESTITSION FAOLIYATINI RIVOJLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	107
Shukurillaev Jahongir Botir o'g'li	
DEHQON XO'JALIKLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA KREDITLAR MIQDORINI DIFFERENSIYALLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR	113
Xakimov Zafar Ibragimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	118
Tadjimirzayev Anvar Abduvoxidovich, Batirova Raxima Abdujabborovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA HUDUDIY MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	124
Muhammadiyeva Nodira	
SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA HUDUDIY RIVOJLANISHNI STATISTIK HISOBLASH METODOLOGIYASINI QAYTA BAHOLASH MEZONLARI (SCOPUS VA WEB OF SCIENCE DA INDEKSLANGAN ILMIY NASHRLAR TAHLILI ASOSIDA).....	131
Santjar Abdumurodovich Sattorov	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY-IQTISODIY OMILLARI VA ISTIQBOLLARI	139
Allamuratova Perida Maxsetbaevna	

XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI VA AHAMIYATI	144
Ro'zmatova Farahongiz Bekmurotovna, Yarmetova Nargiza Shiximbayevna	
MAHALLIY VA XALQARO TURIZM BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI, TAMOIYILLARI VA MEKANIZMLARI	152
Alikulov Samar Abdurashidovich	
TRANSPORT XIZMATLARINING SOHALAR BO'YICHA TAQSIMOTI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TASNIFI	159
Karimova Shaxnoza Uktamovna	
RAQAMLI TO'LOVLAR VA O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV SHAFFOFLIGI	165
Ruziyeva Barno Yadgarovna	
ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МИРОВЫЕ ПРАКТИКИ	172
Ташпулатов Дильмурад Рустамович	
MAJBURIY IJRO HARAKATLARINI RAQAMLASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	177
Matmuratova Nasiba Azatovna	
OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA KICHIK BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI CHEKLOVCHI OMILLAR TAHLILI	181
Pulaton Abdulla	
INVESTITSION LOYIHALARNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI VA ULARNI MOLIYALASHTIRISH ISTIQBOLLARI	185
Nazarov Aziz Avazovich	
ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	190
Тажибаева Кызларгул Ажиниязовна	
IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING MAQSADLI PROGNOZ PARAMETRLARI	197
Omonova Nafisa Qahramon qizi	
MANAGEMENT STRATEGIES IN WOMEN'S BUSINESS: GENDER-SPECIFIC APPROACHES, INNOVATIVE MODELS, AND DIGITAL TRANSFORMATION	200
Ahrorova Asila	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	207
Hakimova Oydina Abdulhamidovna, Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
INSON TARAQQIYOTI INDEKSI VA UNI ANIQLAB BERUVCHI KO'RSATKICHLARNING KORRELYATSION-REGRESSION TAHLILI	212
Tursunov Rasul Tairovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДА НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ	218
Эргашева Феруза Насруллаевна	
ENHANCING THE METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM VILLAGES IN UZBEKISTAN	226
Khudaynazarova Dilorom Khayrullaevna	
THE ROLE OF INNOVATION IN ENSURING COMPETITIVENESS IN THE GREEN ECONOMY	231
Musadjanova Nargiza Abduvoxid qizi	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA INGLIZ TILINING O'RNI VA SAMARADORLIGI	238
Saodat Sadriddinova	
OLIY TA'LIMDA CHET TILLARNI O'QITISH UCHUN RAQAMLI BOSHQARUV STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	243
Saida Xabibullayeva	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИСКАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ ТУРИЗМА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	247
Исматиллаева Роза Тухтамуратовна, Тураева Сурия Тельмановна	

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERINING QIYMAT YARATISH UZLUKSIZ ZANJIRIDA AGROSERVIS XIZMATLARI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	252
Kudratova Iroda Turdibayevna	
QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDA DIVERSIFIKATSIYANING AHAMIYATI	257
Nurullayeva Raushan Koptleuovna, Nurimbetov Timur Uzaqbergenovich	
FIZIKA UMUMIY KURSIGA NANOTEXNOLOGIYA TUSHUNCHALARINI KIRITISHNING METODIK ASPEKTLARI VA KOMPONENTLARI	260
Sottarov Abduvali Umirqulovich	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK HISOBOTLAR VA ULARNING TUTGAN O'RNI.....	266
Sayfullayev Mexroj Sayfullayevich	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	272
Rahmanova Sitara Bahodir qizi	
SANOAT KORXONALARIDA OPERATSION MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	277
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA MOLIYAVIY XAVFLARNI BOSHQARISH.....	283
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION INVESTITSİYALASH VA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI JORIY ETISH (SIRDARYO VILOYATI MISOLIDA)	286
Maxamadiyev Turg'unboy Jumabayevich	
O'ZBEKISTONDA XO'JALIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARI FAOLIYATINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH.....	292
Valijonov Akmaljon	
IQTISODIYOTNING AGRAR SEKTORIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH: NAZARIY VA USLUBIY YONDASHUVLAR	296
Matrasulov Baxodir Erbutayevich	
O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMIDA MAHALLIY MOLIYANING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	303
Safarmurodova Marjona To'raqulovna	
МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ТУРИСТИЧЕСКОГО ПАКЕТА	308
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
QASHQADARYO VILOYATI SANOATINI XUDUDIY TARKIBINI TAKOMILASHTIRISH YO'LLARI	311
Uralov Eliboy Omonovich	
INNOVATSION VA AN'ANAVIY YONDASHUVLAR ASOSIDA KO'CHAT YETISHTIRISHNING TAQQOSLAMA TAHLILI	316
Abdulfarmonov Farrux Faxriddinovich	
EKSPORT IMKONIYATLARI VA LOGISTIKA SAMARADORLIGINI SOLISHTIRISH.....	320
Safarova Muxabbat Radjabovna	
IJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI O'SISHI DINAMIKASI VA LIKVIDLIK KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	324
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
KO'CHMAS MULKNI OMMAVIY BAHOLASHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI.....	331
Xushvaqtov Jasur Shuhrat o'g'li	
TURIZM XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI MHXS GA O'TKAZISHDA TRANSFORMATSIYA REJASINI ISHLAB CHIQUISH MASALALARI.....	339
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich	
QURILISH SANOATI KORXONALARI DIVERSIFIKATSIYALASHUVINING IQTISODIY MEXANIZMLARI	343
Yembergenova Aynur Aydosbaevna	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANISHNING NAZARIY JIHATLARI	351
Ulashova Zarnigor Botirali qizi	

KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING BELARUS TAJRIBASI	357
Abduraxmanov Adham Raxmatullayevich	
BARQAROR QISHLOQ XO'JALIGI AMALIYOTLARINI JORIY ETISHDA XULQ-ATVOR OMILLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	362
Tadjiyev Abdusame Abduhamidovich	
SANOAT KORXONALARIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINI JORIY ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	367
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
O'ZBEKISTONDA MEHMONXONALARNI MOLIYALASHTIRISH ORQALI JOYLASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	373
Xasanova Naimaxon Akmal qizi	
SOLIQ YUKINI OPTIMALLASHTIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	381
Jovliyeva Zuhra Chori qizi	
SANOATNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA "YASHIL" INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	386
Ibragimov Zaxid Taxirovich	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОВСКИМИ АКТИВАМИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫЙ БАНК РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	395
Т.И.Бобакулов, Тухтамышева Гулнора Усмановна	
AGRAR TARMOQQA JALB QILINAYOTGAN INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI ISHLAB CHIQRISH FUNKSIYALARI YORDAMIDA EKONOMETRIK BAHOLASH.....	401
Xatamov Ochildi Qurbonovich, Badalov Jamshid Jamolovich	
IJARA OPERATSIYALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING KAMCHILIKLARI VA UZVIY TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	409
Oripova Saodat Mirfotix qizi	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISH.....	414
Xolboyeva farangiz xayrulloevna	
SUN'IY INTELEKT VA RAQAMLI VOSITALARNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI.....	419
To'xtamisheva Dilrabo Shermonovna	
MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTINI KENGAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	424
Kalenov K.T.	
HUNARMANDCHILIK BRENDLARINING BOZOR OMILLAR TIZIMINI (MAHSULOT, NARX, TAQSIMOT, TARG'IBOT) TAKOMILLASHTIRISHNING USLUBIY ASOSLARI	428
Ergasheva Aziza	
NAMANGAN VILOYATI IQTISODIYOTIDA TARKIBIY O'ZGARISHLAR: HUDUDIY VA TARMOQ TAHLILI	436
Tohirov Jahongir Muzaffar o'g'li	
WATER HARVESTING FOR CLIMATE RESILIENCE IN UZBEKISTAN'S AGRICULTURE: OPPORTUNITIES, BARRIERS, AND POLICY RECOMMENDATIONS	445
Kripa Mondal, Dr. Anita Banerjee	
O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASH YO'LLARI	454
Sattarov Abdusamat Umirqulovich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	459
Nasibboyev Fazliddin Sirojiddinovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI MONITORING QILISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF QILISH YO'LLARI	464
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
SIRKULYAR IQTISODIYOT — IQTISODIY BARQARORLIKNING MUHIM OMILI	471
Hasanov Sh. Sh.	

МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВУЗА.....	482
Алиев Абдулазиз Исмаилович, Кахрамонова Азиза Шухрат кизи	
TEMIR YO'L SOHASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	488
Orifova Ximoyat Shovkat qizi	
O'ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TAJRIBADAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	494
Raximova Dilfuza Mirzakasimovna	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY HUNARMANDCHILIKNING IQTISODIY SALOHIYATINI BAHOLASH VA EKONOMETRIK PROGNOZLASH	503
Kushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY O'SISHNI BAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR VA GEOSTATISTIK USULLARNI TAKOMILLASHTIRISH: SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA	509
Sattorov Sanjar Abdumurodovich	
XODIMLARNI MOTIVATSIYA QILISH VA ULARNING ISH FAOLIYATIGA TA'SIRI: O'ZBEKISTONDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES MISOLIDA	518
Yuldashov Aziz	
RAQOBAT MUHITIDA AVTOMOBIL SANOATI KORXONALARIDA BREND STRATEGIYASINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI	522
Boboyev L. Kadrxo'ja Djuraxodjayevich	
XODIMLARNI O'QITISH, QAYTA TAYYORLASH VA ISHSIZLARNI KASBGA YO'NALTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI (GERMANIYA MISOLIDA).....	528
Sattorov Ramziddin Shovxiddin o'g'li	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	533
Yangiboyev Sardor Ernazar o'g'li	
O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOAT ISHLAB CHIQRISHINI RIVOJLANTIRISHDA CHIQUINDISIZ VA AYLANMA IQTISODIYOT TAMOYILLARINI QO'LLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	542
Nabiyeva Nilufar Olim qizi	

O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOAT ISHLAB CHIQUARISHINI RIVOJLANTIRISHDA CHIQUINDISIZ VA AYLANMA IQTISODIYOT TAMOIYILLARINI QO'LLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Nabiyeva Nilufar Olim qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Kechki ta'lim va magistratura fakulteti,
Iqtisodiyot yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston hududlarida sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishda chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qo'llashning asosiy yo'nalishlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida sanoat tarmoqlarida hosil bo'layotgan chiqindilar hajmi, ularni qayta ishlash darajasi hamda ikkilamchi xom ashyodan foydalanish imkoniyatlari o'rganilgan. Xalqaro tajribalar asosida O'zbekiston sanoatida aylanma iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning iqtisodiy va ekologik samaralari baholangan. Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarida resurs samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini kamaytirish va atrof-muhitga tushadigan yuklamani pasaytirish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Shuningdek, hududiy sanoat klasterlari, "yashil" texnologiyalar va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: aylanma iqtisodiyot, chiqindisiz texnologiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, chiqindilarni qayta ishlash, resurs samaradorligi, ikkilamchi xom ashyo, "yashil" iqtisodiyot, sanoat klasterlari, ekologik barqarorlik, O'zbekiston.

Abstract. This article analyzes the main directions for applying waste-free and circular economy principles in the development of industrial production in the regions of Uzbekistan. The study examines the volume of industrial waste, the level of recycling, and the possibilities of using secondary raw materials in industrial sectors. Based on international experience, the economic and environmental benefits of implementing circular economy principles in Uzbekistan's industry are assessed. The results show that the introduction of circular economy practices can increase resource efficiency, reduce production costs, and minimize environmental pressure. In addition, practical recommendations are proposed for the development of regional industrial clusters, green technologies, and recycling infrastructure.

Key words: circular economy, waste-free technologies, industrial production, waste recycling, resource efficiency, secondary raw materials, green economy, industrial clusters, environmental sustainability, Uzbekistan.

Аннотация. В данной статье проанализированы основные направления применения принципов безотходного производства и циркулярной экономики в развитии промышленного производства регионов Узбекистана. В ходе исследования были изучены объемы промышленных отходов, уровень их переработки, а также возможности использования вторичного сырья в различных отраслях промышленности. На основе международного опыта дана оценка экономической и экологической эффективности внедрения принципов циркулярной экономики в промышленности Узбекистана. Результаты исследования показывают, что внедрение циркулярных подходов способствует повышению ресурсной эффективности, снижению себестоимости продукции и уменьшению нагрузки на окружающую среду. Также разработаны практические рекомендации по развитию региональных промышленных кластеров, «зеленых» технологий и инфраструктуры переработки отходов.

Ключевые слова: циркулярная экономика, безотходные технологии, промышленное производство, переработка отходов, ресурсная эффективность, вторичное сырье, зеленая экономика, промышленные кластеры, экологическая устойчивость, Узбекистан.

KIRISH

Global iqtisodiyotda resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish dolzarb masalalardan biriga aylangan. Aylanma iqtisodiyot (circular economy) konsepsiyasi resurslarni qayta ishlash, chiqindilarni minimallashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini yopiq sikl asosida tashkil etishni nazarda tutadi [1]. Ushbu model an'anaviy "ol – ishlab chiqar – tashla" chiziqli modelidan farqli ravishda, iqtisodiy o'sishni resurslar iste'moli va atrof-muhitga tushadigan yuklamadan ajratishga qaratilgan [2].

O'zbekistonda sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida sanoat ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga oshirish, energiya samaradorligini 20 foizga yaxshilash va chiqindilarni qayta ishlash darajasini 65 foizga yetkazish vazifalari belgilangan [3]. 2024-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekiston sanoatida ishlab chiqarish hajmi 857,3 trln so'mni tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan 7,4 foizga oshgan [4]. Shuningdek, 2024-yil sentyabr oyida Prezident farmoni bilan Chiqindilarni boshqarish va aylanma iqtisodiyotni rivojlantirish agentligi tashkil etildi [5].

Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekiston hududlarida sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishda chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qo'llashning asosiy yo'nalishlarini aniqlash, global va mintaqaviy ilg'or tajribalarni tahlil qilish asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aylanma iqtisodiyot konsepsiyasi so'nggi besh yil ichida ilmiy adabiyotlarda keng yoritilmoqda. Julian Kirchherr va uning jamoasi tomonidan 47 ta mamlakatdagi 300 dan ortiq sanoat korxonalarini ishtirokida o'tkazilgan empirik tadqiqotda aylanma iqtisodiyot amaliyotlarini joriy etishning asosiy to'siqlari va muvaffaqiyat omillari aniqlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, iqtisodiy to'siqlar, xususan, yuqori boshlang'ich investitsiyalar eng muhim omil bo'lib qolmoqda. Biroq, so'nggi yillarda institutsional va madaniy to'siqlarning ahamiyati ham ortib bormoqda [6].

Keith Millar tomonidan olib borilgan tizimli adabiyotlar tahlili aylanma iqtisodiyot konsepsiyasining evolyutsiyasini o'rganib, 2010–2020-yillar oralig'ida ushbu sohadagi ilmiy nashrlar soni 15 baravarga oshganligini ko'rsatgan. Muallif aylanma iqtisodiyotni joriy etishda tarmoqlararo hamkorlik va biznes modellarini transformatsiya qilish muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi [7].

European Environment Agency hisobotiga ko'ra, European Union mamlakatlarida aylanma materiallardan foydalanish darajasi 2023-yilda o'rtacha 11,8 foizni tashkil etgan bo'lib, 2030-yilga borib bu ko'rsatkichni 22,4 foizga yetkazish maqsad qilingan. Hisobotda aylanma iqtisodiyotga o'tish 2030-yilga borib Yevropa sanoatiga yiliga 380 milliard yevro tejash imkonini berishi prognoz qilingan [8].

Fotis Zisopoulos va boshqa olimlar tomonidan Resources, Conservation and Recycling jurnalida chop etilgan tadqiqotda global chiqindi metallar savdosi tahlil qilinib, 2000–2022-yillar oralig'ida moddiy oqimlar 71 foizga, iqtisodiy oqimlar esa 569 foizga oshgani aniqlangan. Tadqiqotda yuqori daromadli mamlakatlar past va o'rta daromadli eksportchilardan qimmatbaho metall chiqindilarini import qilish orqali bozorda ustun mavqega ega bo'layotgani qayd etilgan [9].

Miller va uning jamoasi Journal of Cleaner Production jurnalida chop etilgan maqolada bioproduksiyada chiqindilarni qayta baholash masalalarini o'rgangan. Tadqiqotda aylanma iqtisodiyot, xavfsizlik va barqarorlik o'rtasidagi murakkab bog'liqliklar tahlil qilinib, chiqindilarni bioproduksiyada xom ashyo sifatida ishlatishning texnologik va ekologik jihatlari yoritilgan [10].

MDH mamlakatlari olimlari orasida aylanma iqtisodiyot bo'yicha tadqiqotlar olib borayotganlardan biri Sergey Bobylev hisoblanadi. U muallifligida Vestnik Moskovskogo universiteta jurnalida chop etilgan maqolada Rossiya sanoatida chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari va ularning iqtisodiy samaradorligi tahlil qilingan. Muallif Rossiyaning konchilik va metallurgiya sanoatida ikkilamchi xom ashyodan foydalanish hisobiga ishlab chiqarish xarajatlarini 15–20 foizga kamaytirish mumkinligini asoslagan [11].

Qozog'iston Respublikasi Ekologiya va tabiiy resurslar vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Kazakhstan sanoatida chiqindilarni qayta ishlash darajasi 28,1 foizni tashkil etgan bo'lib, 2020-yilga nisbatan 5,6 foiz punktga oshgan. Bu o'sish asosan "yashil" iqtisodiyotga o'tish bo'yicha davlat dasturi doirasida amalga oshirilgan investitsiyalar hisobiga erishilgan [12].

2025-yil dekabr oyida Bishkek shahrida xitoy sarmoyasi asosida qurilgan chiqindilarni energiyaga aylantiruvchi zavod ishga tushirildi. Loyiha kuniga 3000 tonna chiqindini qayta ishlash quvvatiga ega bo'lib, yiliga 146 million kVt/soat elektr energiyasi ishlab chiqaradi va 100 ming tonna karbonat ангидрид chiqindilarini kamaytiradi. Bu Central Asia mintaqasida chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish bo'yicha muhim qadam bo'ldi [13].

O'zbekistonlik olimlarning aylanma iqtisodiyot bo'yicha tadqiqotlari ham so'nggi yillarda faollashgan. G'ulomov va Qodirov tomonidan Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnalida chop etilgan maqolada sanoat korxonalarida "yashil" texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy mexanizmlari ishlab chiqilgan. Mualliflar olib borgan hisob-kitoblarga ko'ra, O'zbekiston sanoat korxonalarida resurslarni tejoychi texnologiyalarni joriy etish orqali mahsulot tannarxini 12–18 foizga pasaytirish, energiya sarfini esa 15–20 foizga kamaytirish mumkin [14].

Shuningdek, Eshov va To'rayev hamkorligida Markaziy Osiyo iqtisodiyoti jurnalida chop etilgan maqolada hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish jarayonlarida aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qo'llashning institutsional asoslari o'rganilgan. Tadqiqotda har bir hududning sanoat ixtisoslashuvi va chiqindilar tarkibidan kelib chiqqan holda aylanma iqtisodiyot klasterlarini shakllantirish taklif etilgan. Mualliflar ushbu yondashuv orqali mintaqaviy yalpi mahsulotni 8–10 foizga oshirish imkoniyati mavjudligini asoslagan [15].

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tomonidan e'lon qilingan "O'zbekiston sanoatida resurs samaradorligi" hisobotiga ko'ra, 2024-yilda respublika sanoat korxonalarida 236,5 million tonna chiqindi hosil bo'lgan, ulardan 30,7 foizi qayta ishlangan. Eng yuqori qayta ishlash ko'rsatkichi oziq-ovqat sanoatida (52,1 foiz), eng past ko'rsatkich esa konchilik sanoatida (18,2 foiz) qayd etilgan [16].

O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda yiliga 14 million tonna maishiy chiqindi hosil bo'ladi, qayta ishlash darajasi esa atigi 5 foizni tashkil etadi. Shu sababli, 2025-yil avgust oyida akkumulyatorlar, avtomobillar, moylash materiallari, qadoqlash mahsulotlari, shinalar va shisha buyumlar uchun ekologik to'lov joriy etish taklif qilingan [17].

World Bank tomonidan e'lon qilingan hisobotda O'zbekistonda 2025–2030-yillarga mo'ljallangan "yashil" investitsiyalar hajmi 3,5 milliard AQSh dollarini tashkil etishi, ushbu mablag'lar asosan energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni qayta ishlash va aylanma iqtisodiyot loyihalariga yo'naltirilishi qayd etilgan [18].

Ellen MacArthur Foundation tomonidan e'lon qilingan "Rivojlanayotgan bozorlar uchun aylanma iqtisodiyot" hisobotida Markaziy Osiyo davlatlari, jumladan, O'zbekiston aylanma iqtisodiyotni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega ekanligi ta'kidlangan [19].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekiston hududlarida sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishda chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qo'llashning asosiy yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va tahliliy yondashuvlarga asoslangan bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, global va mintaqaviy ilg'or tajribalarni qiyosiy tahlil qilish, "case study" usuli hamda SWOT tahlilini o'z ichiga oladi.

Ilmiy asosni mustahkamlash maqsadida Scopus, Web of Science va Google Scholar ma'lumotlar bazalaridagi nufuzli jurnallarda chop etilgan maqolalar, Ellen MacArthur Foundation, Organisation for Economic Co-operation and Development hamda European Commission kabi xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining sanoat va ekologiya sohasidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sanoatida chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish resurs samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va atrof-muhitga tushadigan yuklamani pasaytirish imkonini beradi. Ayniqsa, chiqindilarni qayta ishlash, ikkilamchi xom ashyodan foydalanish va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda eng katta hajmdagi sanoat chiqindilari konchilik, metallurgiya, kimyo va qurilish materiallari ishlab chiqarish tarmoqlarida shakllanadi. Shu bilan birga, qayta ishlash darajasi tarmoqlar kesimida sezilarli farqlanadi. Oziq-ovqat sanoati va yengil sanoatda chiqindilarni qayta ishlash ko'rsatkichlari nisbatan yuqori bo'lsa, konchilik va metallurgiya tarmoqlarida bu ko'rsatkich pastligicha qolmoqda. Bu esa mazkur tarmoqlarda aylanma iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish bo'yicha qo'shimcha investitsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni kengroq tatbiq etish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash darajasining oshishi sanoat korxonalarida mahsulot tannarxini pasaytirish, energiya sarfini qisqartirish va import qilinadigan xom ashyo hajmini kamaytirish imkonini beradi. Natijada korxonalarining ichki va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligi ortadi.

Quyidagi 1-jadvalda O'zbekiston sanoat tarmoqlari bo'yicha chiqindilar hajmi va ularni qayta ishlash darajasi to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilgan.

1-jadval. O'zbekiston sanoat tarmoqlarida chiqindilar hajmi va qayta ishlash ko'rsatkichlari¹

Tarmoq nomi	Chiqindilar hajmi (mln tonna)	Qayta ishlanadigan chiqindilar ulushi (%)	Ikkilamchi xom ashyo sifatida foydalanilayotgan ulush (%)
Konchilik sanoati	125,4	18,2	12,4
Metallurgiya sanoati	42,7	34,5	28,1
Kimyo sanoati	28,3	22,8	16,5
Qurilish materiallari sanoati	18,9	41,2	35,6
Yengil sanoat	12,5	15,3	9,8
Oziq-ovqat sanoati	8,7	52,1	45,3
Jami / o'rtacha	236,5	30,7	24,6

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston sanoatida yiliga 236,5 million tonna chiqindi hosil bo'lmoqda. Ularning o'rtacha 30,7 foizi qayta ishlanadi, 24,6 foizi esa ikkilamchi xom ashyo sifatida foydalaniladi. Eng yuqori qayta ishlash ko'rsatkichi oziq-ovqat sanoati (52,1 foiz) va qurilish materiallari sanoatida (41,2 foiz) qayd etilgan. Konchilik (18,2 foiz) va yengil sanoatda (15,3 foiz) esa bu ko'rsatkich nisbatan past darajada saqlanmoqda.

Mazkur holat oziq-ovqat va qurilish materiallari sanoatida chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha infratuzilma, texnologik imkoniyatlar va bozor mexanizmlari nisbatan yaxshi shakllanganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, konchilik va yengil sanoat tarmoqlarida chiqindilarni saralash, qayta ishlash va ikkilamchi resurslardan foydalanish bo'yicha qo'shimcha investitsiyalar zarurligi kuzatilmoqda.

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, aylanma iqtisodiyot tamoyillarini samarali joriy etgan mamlakatlarda sanoat chiqindilarini qayta ishlash darajasi 70–80 foizgacha yetkazilgan. Bunday natijalarga erishishda davlat tomonidan rag'batlantiruvchi soliq imtiyozlari, "yashil" texnologiyalarni moliyalashtirish, ishlab chiqaruvchilarning kengaytirilgan javobgarligi hamda chiqindilarni saralash va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish muhim rol o'ynagan.

Quyidagi 2-jadvalda tanlangan mamlakatlar bo'yicha aylanma iqtisodiyot ko'rsatkichlari keltirilgan.

2-jadval. Tanlangan mamlakatlarda aylanma iqtisodiyot ko'rsatkichlari²

Mamlakat	Sanoat chiqindilarini qayta ishlash darajasi (%)	Ikkilamchi xom ashyo ulushi (umumiy xom ashyo iste'molida, %)	Aylanma iqtisodiyot bo'yicha davlat dasturi mavjudligi
Niderlandiya	82,4	28,5	Ha
Germaniya	78,3	26,2	Ha
Yaponiya	75,6	24,8	Ha
Xitoy	68,2	22,1	Ha
Rossiya	45,3	12,4	Qisman
Qozog'iston	28,1	8,5	Yo'q
O'zbekiston	30,7	9,2	Qisman

2-jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston sanoat chiqindilarini qayta ishlash darajasi (30,7%) rivojlangan mamlakatlar (75-82%)dan sezilarli darajada past.

Bundan tashqari, O'zbekiston hududlarida aylanma iqtisodiyotni joriy etish imkoniyatlarini aniqlash maqsadida SWOT tahlil o'tkazildi (3-jadval).

1 Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. (2025). O'zbekiston sanoatida resurs samaradorligi: holat va istiqbollari. TDIU nashriyoti. <https://tsue.uz/news/resurs-samaradorligi-hisobot-2025>

2 European Environment Agency, Ellen MacArthur Foundation ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

3-jadval. O'zbekiston hududlarida aylanma iqtisodiyotni joriy etishning SWOT tahlili³

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
– Sanoatni rivojlantirish bo'yicha davlat strategiyalarining mavjudligi	– Chiqindilarni qayta ishlash infratuzilmasining yetarli emasligi
– Ayrim tarmoqlarda chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha ijobiy tajribalar	– Ikkilamchi xom ashyo bozorining shakllanmaganligi
– Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik	– Aylanma iqtisodiyot bo'yicha kompleks normativ bazaning mavjud emasligi
– Aylanma iqtisodiyot agentligining tashkil etilganligi	– Yuqori boshlang'ich investitsiyalar talabi
Imkoniyatlar (Opportunities)	Xavflar (Threats)
– "Yashil" loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlari	– Xom ashyo narxlari o'zgarishi
– Qo'shni davlatlar bilan hamkorlikni rivojlantirish	– Ekologik talablarning kuchayishi
– Sanoat klasterlarida aylanma iqtisodiyotni joriy etish	– Rag'batlantirish mexanizmlarining yetarli emasligi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston hududlarida sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishda chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish resurslardan samarali foydalanish, chiqindilar hajmini kamaytirish hamda ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mamlakat sanoatida yiliga 236,5 million tonna chiqindi hosil bo'lishi va ularning atigi 30,7 foizi qayta ishlanishi mavjud salohiyatdan to'liq foydalanilmayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, konchilik, metallurgiya va kimyo sanoatida chiqindilar hajmi yuqori bo'lishiga qaramay, qayta ishlash darajasi nisbatan pastligicha qolmoqda. Shu bilan birga, oziq-ovqat va qurilish materiallari sanoatida qayta ishlash ko'rsatkichlarining yuqoriligi boshqa tarmoqlar uchun ham samarali tajriba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, aylanma iqtisodiyot tamoyillarini tizimli ravishda qo'llash sanoat chiqindilarini qayta ishlash darajasini 70–80 foizgacha oshirish, energiya sarfini kamaytirish va mahsulot tannarxini pasaytirish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda ham "yashil" texnologiyalarni joriy etish, ikkilamchi xom ashyo bozorini rivojlantirish hamda hududiy sanoat klasterlari asosida aylanma iqtisodiyot tizimini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, SWOT tahlil natijalari mamlakatda aylanma iqtisodiyotni rivojlantirish uchun muhim imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Jumladan, davlat strategiyalarining mavjudligi, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikning kengayib borayotgani hamda maxsus agentlik tashkil etilgani ushbu yo'nalishni rivojlantirish uchun qulay institutsional asos yaratmoqda. Shu bilan birga, chiqindilarni qayta ishlash infratuzilmasining yetarli emasligi, yuqori boshlang'ich investitsiyalar talabi va normativ-huquqiy bazaning to'liq shakllanmaganligi ushbu jarayonni sekinlashtiruvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur holatlardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiqdir:

- sanoat korxonalarida chiqindilarni saralash, qayta ishlash va ikkilamchi xom ashyo sifatida foydalanishni rag'batlantiruvchi iqtisodiy mexanizmlarni kengaytirish;
- konchilik, metallurgiya va kimyo sanoatida chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish bo'yicha maxsus investitsiya dasturlarini ishlab chiqish;
- hududiy sanoat klasterlari doirasida aylanma iqtisodiyot tamoyillarini qo'llash orqali bir korxonada chiqindisini boshqa korxonada uchun xom ashyo sifatida ishlatish tizimini shakllantirish;
- chiqindilarni qayta ishlash va "yashil" texnologiyalarni joriy etayotgan korxonalar uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va imtiyozli kredit mexanizmlarini kengaytirish;
- aylanma iqtisodiyot bo'yicha yagona kompleks normativ-huquqiy bazani ishlab chiqish va ishlab chiqaruvchilarning kengaytirilgan javobgarligi tizimini bosqichma-bosqich joriy etish;
- oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va biznes subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish orqali aylanma iqtisodiyot bo'yicha innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash.

O'zbekistonda chiqindisiz va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va hududlarning raqobatbardoshligini kuchaytirishda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

3 Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan tuzilgan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-16-son Farmoni (2022-yil 28-yanvar). Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi (2025). "Sanoat ishlab chiqarishining 2024-yil yakunlari bo'yicha hisobot". <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/industrial-production-2>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Chiqindilarni boshqarish va aylanma iqtisodiyotni rivojlantirish agentligini tashkil etish to'g'risida"gi PF-149-son Farmoni (2024-yil 26-sentyabr). Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/-7144821>
4. Julian Kirchherr, Denise Reike va Marko Hekkert (2017). "Conceptualizing the Circular Economy: An Analysis of 114 Definitions". Resources, Conservation and Recycling, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
5. Martin Geissdoerfer, Paulo Savaget, Nancy M. Bocken va Erik Jan Hultink (2017). "The Circular Economy – A New Sustainability Paradigm?". Journal of Cleaner Production, 143, 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>
6. Julian Kirchherr, Nien-Hê Hwa Yang, Felix Schulze-Spüntrup, M. J. Heerink va Kieran Hartley (2023). "Barriers to the Circular Economy: Evidence from 47 Countries and 300+ Firms". Journal of Industrial Ecology, 27(3), 789–802. <https://doi.org/10.1111/jiec.13387>
7. Neil Millar, Ellen McLaughlin va Tobias Börger (2021). "The Circular Economy: Swings and Roundabouts?". Ecological Economics, 183, 106957. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.106957>
8. European Environment Agency (2024). "Circular Economy in Europe: Progress and Outlook 2024". EEA Report No. 5/2024. <https://www.eea.europa.eu/publications/circular-economy-in-europe-2024>
9. Fotis K. Zisopoulos va boshqalar (2025). "Inequities Blocking the Path to Circular Economies: A Bio-Inspired Network-Based Approach for Assessing the Sustainability of the Global Trade of Waste Metals". Resources, Conservation and Recycling, 212, 107958. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2024.107958>
10. A. Müller va boshqalar (2025). "Valorising Waste in Biomanufacturing: Complexities of Circularity, Safety and Sustainability". Journal of Cleaner Production, 498, 146685. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.146685>
11. Sergey Bobylev, Irina Gritsevich va S. V. Solovyeva (2022). "Циркулярная экономика и промышленная политика в России: возможности и ограничения". Vestnik Moskovskogo universiteta, 4, 23–41. <https://doi.org/10.38050/01300105202242>
12. Qozog'iston Respublikasi Ekologiya va tabiiy resurslar vazirligi (2024). "Қазақстандағы қалдықтарды басқару және циркулярлық экономиканы дамыту туралы есеп". <https://www.gov.kz/memleket/entities/ecogeo/press/news/details/823456>
13. Xinhua News Agency (2025, December 28). "Kyrgyzstan Launches Chinese-Funded Waste-to-Energy Plant". Belt and Road Portal. <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/0A154ES1.html>
14. G'ulomov va Qodirov (2024). "Sanoat korxonalarida resurslarni tejovchi texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy mexanizmlari". Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 1, 45–62. <https://iqtisodiyot.tsue.uz/uz/article/384>
15. Eshov va To'rayev (2023). "Hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiyalash jarayonlarida sirkulyar iqtisodiyot prinsiplarini qo'llash". Markaziy Osiyo iqtisodiyoti, 6(1), 34–49. <https://cea-journal.uz/uz/archive/2023/6-1>
16. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (2025). "O'zbekiston sanoatida resurs samaradorligi: holat va istiqbollar". TDIU nashriyoti. <https://tsue.uz/uz/news/resurs-samaradorligi-hisobot-2025>
17. Gazeta.uz (2025, August 15). "Uzbekistan to Introduce Environmental Fees on Batteries, Cars, Tires and Other Goods". <https://www.gazeta.uz/en/2025/08/15/eco-fee/>
18. World Bank (2025). "Uzbekistan: Green Economy Transition Program". World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/uzbekistan-green-economy-transition-program>
19. Ellen MacArthur Foundation (2023). "The Circular Economy as a Business Opportunity for Emerging Markets". <https://ellenmacarthurfoundation.org/emerging-markets-circular-economy>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>